

SAŽETAK PRESUDE

ELBERTE PROTIV LATVIJE OD 13. SIJEČNJA 2015. GODINE ZAHTJEV BROJ 61243/08

Podnositeljica je pretrpjela ponižavajuće postupanje jer je bez njezinog znanja i pristanka odstranjeno tkivo s tijela njezinog preminulog supruga

❖ ČINJENICE

Suprug podnositeljice zahtjeva preminuo je dana 19. svibnja 2001. godine u automobilskoj nesreći. Sljedećeg dana, njegovo tijelo prebačeno je Forenzički centar u kojemu je izvršena obdukcija.

Podnositeljica je suprugovo tijelo vidjela tek kada su njegovi posmrtni ostaci iz Forenzičkog centra prevezeni radi sahrane. Dana 26. svibnja 2001. godine, sahranjeno je tijelo podnositeljičinog supruga. Podnositeljica je navela da je njezin suprug sahranjen zavezanih nogu. Nakon otprilike dvije godine, nadležna policija pokrenula je istragu zbog nezakonitih odstranjivanja organa i tkiva između 1994. i 2003. godine u Latviji. Policija je tijekom istrage kontaktirala podnositeljicu te ju obavijestila kako je prije sahrane u Forenzičkom centru odstranjeno tkivo s tijela njezinog supruga. Sukladno ugovoru koji je odobrilo nadležno latvijsko Ministarstvo, odstranjeno tkivo poslano je jednoj njemačkoj farmaceutskoj kompaniji radi izrade implantata. Taj ugovor omogućavao je kvalificiranim djelatnicima Forenzičkog centra da odstrane tkivo i organe umrle osobe s tim da su prethodno bili dužni provjeriti postoji li u putovnici zabilježba o zabrani takvog odstranjivanja te postoji li protivljenje srodnika umrle osobe. Ukoliko navedena dva uvjeta nisu bila ispunjena, odstranjivanje se nije smjelo izvršiti.

Međutim, zbog različitih tumačenja odredaba domaćeg mjerodavnog prava, praksa Forenzičkog centra bila je takva da ukoliko zabrana odstranjivanja nije bila zabilježena u putovnici pokojnika, djelatnici Centra u pravilu ne bi prethodno kontaktirali srodnike već bi pretpostavili kako postoji njihov pristanak („pretpostavljeni pristanak“) primjenjujući pri tom devizu „dozvoljeno je sve što nije zabranjeno“. Suprotno navedenom, policija je tijekom provođenja istrage smatrala da predmetne odredbe domaćeg prava treba tumačiti na način da se odstranjivanje tkiva ili organa moglo izvršiti isključivo ako je postojao pristanak umrle osobe bilo na način da ga je ona dala tijekom života ili srodnici nakon njezine smrti („izričiti pristanak“). Tijekom listopada 2003. godine, podnositeljica je ispitana u okviru predmetne istrage te joj je priznat status oštećenice u postupku. U prosincu 2005. i siječnju 2006. godine, nadležno tužiteljstvo donijelo je odluke o obustavi istrage s obrazloženjem kako je sukladno odredbama domaćeg mjerodavnog prava za odstranjivanje tkiva odnosno organa dovoljan „pretpostavljeni pristanak“. Međutim, predmetne odluke su ukinute te je istraga nastavljena. Naime, više tužiteljstvo ispitalo je slučaj te zaključilo kako nije trebalo doći do obustave. Ustanovilo je te kako je došlo do povrede mjerodavnog domaćeg prava zbog toga što su djelatnici Forenzičkog centra vršili nezakonita odstranjivanja tkiva te sukladno tome donijelo odluke kojima je određeno kako se istraga mora ponovno pokrenuti.

Tijekom nove istrage koja je započela u ožujku 2008. godine, ustanovljeno je kako je tijekom 1999. godine odstranjeno tkivo s 152 umrle osobe, tijekom 2000. godine s 151 umrle osobe, tijekom 2001. godine s 127 umrlih osoba te tijekom 2002. godine s 65 umrlih osoba. Forenzički centar je u zamjenu za dostavu tkiva njemačkoj farmaceutskoj kompaniji organizirao kupnju različite medicinske i tehničke opreme za medicinske ustanove u Latviji.

Dana 27. lipnja 2008. godine, donesena je nova odluka o obustavi istrage s obrazloženjem kako djelatnici Forenzičkog centra sukladno mjerodavnom domaćem pravu, nisu bili dužni ikog obavijestiti o odstranjivanju tkiva niti tražiti prethodni pristanak. Naime, mjerodavno domaće pravo omogućavalo je srodnicima da prigovore odstranjivanju, ali nije zabranjivalo djelatnicima Forenzičkog centra da u takvom slučaju izvrše odstranjivanje. Sukladno tome, nije se moglo smatrati da je došlo do povrede budući da obveza pribavljanja „izričitog pristanka“ nije bila propisana mjerodavnim domaćim pravom.

Pozivajući se na članak 8. Konvencije, podnositeljica je prigovarala kako je odstranjivanje tkiva s tijela njezinog pokojnog supruga izvršeno bez njezinog prethodnog pristanka. Nadalje, pozivajući se na članak 3. Konvencije, podnositeljica je isticala kako je pretrpjela patnju zbog okolnosti u kojima je odstranjeno tkivo te zbog načina na koji je njezin pokojni suprug prevezen iz Forenzičkog centra.

❖ OCJENA SUDA

U odnosu na članak 8. Konvencije

Sud je primijetio kako se u ovom predmetu radi o podnositeljčinom pravu na davanje pristanka za odstranjivanje tkiva s tijela njezinog pokojnog supruga te navodnom propustu domaćih nadležnih tijela da osiguraju zakonske i provedbene uvjete za ostvarivanje tog prava. Sud je ustanovio kako se domaća tijela nadležna za primjenu mjerodavnog domaćeg prava, posebice policija i tužiteljstvo, nisu usuglasila u opsegu njegove primjene. Takva nesuglasnost je neizbježno ukazala na nedostatak preciznosti domaćeg mjerodavnog prava. Naime, iako je latvijsko zakonodavstvo uspostavilo pravni okvir koji je omogućavao srodnicima da daju ili uskrate pristanak za odstranjivanje tkiva umrle osobe, nije jasno definiralo opseg pripadajućih obveza ili diskrecijskih ovlasti koje tijela nadležna za odstranjivanje tkiva pri tom imaju. Sud je naglasio kako mjerodavni međunarodni dokumenti koji se odnose na ovu problematiku ističu važnost pribavljanja mišljenja srodnika kod odstranjivanja tkiva umrlih osoba.

S obzirom na činjenicu da je odstranjivanje tkiva izvršeno u odnosu na veliki broj umrlih osoba, bilo je osobito važno uspostaviti odgovarajući mehanizam kojim će se uspostaviti ravnoteža između prava srodnika i diskrecijskih ovlasti nadležnih tijela koja vrše odstranjivanje tkiva. Zbog nedostatne administrativne i pravne regulacije, podnositeljica nije bila u mogućnosti predvidjeti način na koji će iskoristiti svoje pravo na davanje pristanka za odstranjivanje tkiva s tijela njezinog pokojnog supruga. Sud je stoga utvrdio kako je došlo do povrede članka 8. Konvencije zbog nejasnoća u latvijskom zakonodavstvu.

U odnosu na članak 3. Konvencije

Sud je ustanovio kako je podnositeljčina patnja prekoračila granice patnje koju osoba pretrpi u slučaju smrti bliske osobe. Podnositeljica je tek u postupku pred Sudom saznala za okolnosti

odstranjivanja tkiva svog pokojnog supruga te koliko je zapravo tkiva odstranjeno. Iako se ne može reći da je njezina patnja izazvana produljenim stanjem neizvjesnosti glede sudbine svog supruga, podnositeljica je pretrpjela duže razdoblje neizvjesnosti i stresa zbog toga što nije pravodobno saznala koliko je tkiva odstranjeno, na koji način i u koju svrhu.

Štoviše, činjenica da je tijekom dugogodišnjeg razdoblja došlo do odstranjivanja tkiva s tijela velikog broja umrlih osoba, a što je otkriveno tek tijekom istrage, podnositeljici je prouzročila dodatnu patnju. Podnositeljica kroz duže vremensko razdoblje nije dobila odgovor na pitanje zašto su prilikom prijevoza iz Forenzičkog centra noge njezinog pokojnog supruga bile zavezane. Budući da nije podignuta optužnica zbog događaja vezanih za odstranjivanje tkiva, podnositeljici je uskraćena zadovoljština zbog povrede osobnih prava koja obuhvaćaju veoma osjetljivo područje njezinog privatnog života.

Sud je naglasio kako područje transplantacije tkiva i organa zahtijeva posebnu zaštitu ljudskog tijela čak i nakon smrti. Brojni međunarodni dokumenti kao što je Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini s pripadajućim protokolima doneseni su upravo s ciljem zaštite dostojanstva i integriteta ljudi, bilo da se radi o živim ili mrtvim osobama. Sud je nadalje istaknuo kako zaštita ljudskog dostojanstva čini sastavni dio same biti Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Slijedom navedenog, Sud je ustanovio kako je podnositeljica nedvojbeno pretrpjela ponižavajuće postupanje zbog kojeg je došlo do povrede članka 3. Konvencije.

❖ **PRAVIČNA NAKNADA**

16.000,00 EUR – na ime naknade nematerijalne štete

500,00 EUR – na ime naknade troškova postupka

Ovaj sažetak izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sažetak ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te ne obvezuje taj Sud.

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.